

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS DĖL VAIKO GEROVĖS VALSTYBĖS POLITIKOS KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO

2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX-1569

Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad vaiko gerovės srityje nėra bendrų pagrindų, kuriais remiantis būtų galima daryti nuoseklias reformas, ir įvertindamas tai, kad vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija yra visapusiškos vaiko apsaugos, jo gerovės, kaip vienos iš valstybės atsakomybės funkcijų, įgyvendinimo pradinis žingsnis, n u t a r i a:

1 straipsnis.

Patvirtinti Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją (pridedama).

2 straipsnis.

Pasiūlyti Vyriausybei Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos pagrindų sukurti vaiko gerovės strategiją, analizės ir stebėsenos (monitoringo) sistemą, įtraukiant valstybės bei mokslo institucijas.

3 straipsnis.

Pasiūlyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai iki 2004 m. balandžio 30 d. parengti Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMO PIRMININKAS

ARTŪRAS PAULAUSKAS

VAIKO GEROVĖS VALSTYBĖS POLITIKOS KONCEPCIJA

PREAMBULĖ

Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (toliau – Koncepcija) tikslas – pasiekti politinį susitarimą dėl vaiko gerovę lemiančių vertybių, nuostatų ir numatyti vaiko gerovės įgyvendinimo gaires. Koncepcija – tai vaiko politikos ateities išvalgos. Vadovaujantis Koncepcija, nuosekliai įgyvendinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, daromos nuoseklios reformos, kuriamos strategijos, įgyvendinimo planai, įstatymų bei lydymųjų teisės aktų pakeitimai.

Koncepcijos įgyvendinimo strateginiai dokumentai turi būti derinami su Jaunimo politikos koncepcijos įgyvendinimo dokumentais, nes dalis vaiką apibrėžiančio amžiaus tarpsnio aptariama ir Jaunimo politikos koncepcijoje.

Šio dokumento tikslui ir strateginėms gairėms įgyvendinti šalyje būtina sukurti centrinę vaiko gerovės politiką kuriančią ir įgyvendinančią instituciją, kuri sprendama vaikų ir jaunimo problemas turėtų realius teisinius ir ekonominius veikimo svertus visoje šalyje ir įgyvendintų vaiko gerovės stebėseną, kauptų ir analizuotų statistikos duomenis, koordinuotų įvairių žinybų šioje srityje veiksmus, teiktų metodinę pagalbą specialistams.

Koncepcijoje pateikiami pagrindiniai vaiko gerovės politikos principai ir vertybės; remiantis šiais principais ir vertybėmis, konstatuojamos pagrindinės vaiko gerovės problemos Lietuvoje; numatomi pagrindiniai vaiko gerovės politikos siekiai artimiausiam dešimtmečiui pagrindinėse vaiko aprūpinimo, vaiko dalyvavimo ir vaiko apsaugos srityse; nurodomos vaiko gerovės politikos įgyvendinimo strateginės gairės.

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Koncepcijoje remiamasi Europos Bendrijoje priimtomis ir taikomomis pagrindinėmis vaiko gerovę nusakančiomis sąvokomis:

1.1.1. *Vaiku* laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų¹.

1.1.2. *Vaiko gerovės politika* – socialinės politikos dalis, kuri remiantis tarptautiniais dokumentais² yra nusakyta trimis principais: vaiko teise į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą:

1.1.2.1. *vaiko apsauga* – teisė augti savo šeimoje ir gauti profesionalią pagalbą, taip pat teisė būti apsaugotam nuo socialinio ir individualaus smurto;

1.1.2.2. *vaiko aprūpinimas* – teisė į išteklius ir paslaugas, juos paskirstant tarp vaiko ir suaugusiųjų; ypač skiriant dėmesį neįgaliam vaikui, vaikui, turinčiam specialiųjų poreikių, ir vaikui, kuriam yra pavojus patirti skurdą, tėvų smurtą bei nepriežiūrą ar ištraukti į nusikalstamą veiklą;

1.1.2.3. *vaiko dalyvavimas* – teisė veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams šeimoje ir visuomenėje individualiai ir kolektyviai, sukuriant vaikui socialinę erdvę jo aktyviam dalyvavimui.

1.1.3. *Gerovė* – „organizuota socialinių paslaugų ir institucijų sistema, sukurta padėti individams ir grupėms pasiekti patenkinamus gyvenimo, sveikatos ir asmeninių bei socialinių ryšių standartus, kurie leistų jiems išplėtoti visus gebėjimus ir pagerintų jų gyvenimo kokybę atsižvelgiant į jų šeimų ir bendruomenės poreikius.“³

¹ JT vaiko teisių konvencija, 1 str.

² Council of Europe. Steering Committee on Social Policy CDPS III.8(94)9: Childhood Policies: Children and their Families; Children and Society.

³ Friedlander W., Apte R. Introduction to Social Welfare. Prentice-Hall, 1980.

1.2. Konceptija siekiama daryti įtaką socialinei ir ekonominei politikai, kad vaikams būtų sudarytos sąlygos gyventi visavertį gyvenimą, užtikrinant jų interesus ir Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje.

1.2.1. Konceptija kuriama remiantis šiais principais:

1.2.1.1. vaiko gerovės klausimai yra politiniai, o vaiko gerovės užtikrinimas yra valstybės politinis prioritetas;

1.2.1.2. šeima ir valstybė dalijasi vaiko gerovės užtikrinimo atsakomybe;

1.2.1.3. priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, vadovaujamosi vaiko interesais;

1.2.1.4. vaikui garantuojamos teisės ir galimybės:

1.2.1.4.1. augti kiek įmanoma sveikam;

1.2.1.4.2. gauti gerą išsilavinimą, priežiūrą ir gydymą;

1.2.1.4.3. gyventi saugioje aplinkoje;

1.2.1.4.4. jaustis mylimam ir vertingam;

1.2.1.4.5. tapti kompetentingam rūpintis savimi kasdieniame gyvenime;

1.2.1.4.6. jaustis oriam ir saugiam dėl savo rasinės, kultūrinės ir tautinės tapatybės;

1.2.1.4.7. jaustis visaverte asmenybe, kad ir kokio amžiaus būtų;

1.2.1.4.8. plėtoti savo socialinius tarpasmeninius santykius ir pasitikėjimą.

1.2.1.5. Šios galimybės užtikrinamos:

1.2.1.5.1. gerbiant vaiką ir jo šeimą, neatsižvelgiant į jos gebėjimą rūpintis vaiku;

1.2.1.5.2. teikiant prioritetą vaiko reikmėms, skirstant visuomenės išteklius;

1.2.1.5.3. apsaugant vaiką nuo žalos ir galimybių atėmimo;

1.2.1.5.4. didinant visuomenės atsakomybę už šeimą;

1.2.1.5.5. dalyvaujant vaikui priimant sprendimus, susijusius su jo gerove;

1.2.1.5.6. bendradarbiaujant visoms visuomenės institucijoms ir grupėms;

1.2.1.5.7. nediskriminuojant vaiko ir jo šeimos dėl ekonominių, rasinių ar socialinių skirtumų;

1.2.1.5.8. formuojant visuomenės požiūrį į vaiką kaip visavertę asmenybę;

1.2.1.5.9. sudarant palankias sąlygas vaiko formaliam ir neformaliai ugdymui bei profesijai įgyti.

2. VAIKO GEROVĖS PROBLEAMOS

2.1. Lietuvos įstatymai dar nėra visiškai suderinti su Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, nėra stebėsenos sistemos, duomenų rinkimo bei įvertinimo, kurie atspindėtų visas Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo sritis.

2.2. Dalis priimtų įstatymų neįgyvendinami, nes tam neskiriama pakankamai finansavimo, negarantuojamos minimalios kiekvieno asmens pajamos.

2.3. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, vaiko aprūpinimo srityje Lietuva pasuko valstybės atsakomybės mažinimo linkme. Valstybės parama, teikiama pašalpomis, motinystės atostogomis bei vaiko dienos priežiūros paslaugomis kaip BVP dalis, 1999 m. sudarė tik 62 procentus 1991 m. lygio.⁴ Labiausiai nuskurdusi visuomenės dalis Lietuvoje yra šeimos, auginančios vaikus.

2.4. Nėra požiūrio į vaiko apsaugą kaip socialinių paslaugų vaikui ir šeimai sistemą. Valstybės veiksmai vaiko apsaugos srityje apsiriboja vaiko gelbėjimu paimant vaiką iš šeimos, nieko jai nepasiūlant. Vaiko teisė augti savo šeimoje yra pažeidžiama ne pripažįstant socialines-ekonomines priežastis, o apkaltinant šeimą. Šeimos, kuriose vaikai gyvena rizikos sąlygomis, įvardytos kaip „asocialios“ ir patiria socialinę atskirtį.

2.5. Socialinės paramos politika yra pagrįsta realių poreikių neatitinkančia politine skurdo riba – minimaliuoju gyvenimo lygiu (MGL).

2.6. Mažėja universalios paramos šeimai dalis, valstybei orientuojantis į testuojamos pagal pajamas ir turtą paramos teikimą. Tarptautinė patirtis ir tyrimai rodo, kad tokia parama daugelio

⁴ Lietuvos statistikos metraštis 1992, p. 252; Lietuvos statistikos metraštis 2001, p. 160–165, 588.

žmonių nepasiekia, o esant dideliems atrankos reikalavimams žemina žmones. 2001 m. socialines pašalpas gavo tik 3 procentai Lietuvos gyventojų.⁵

2.7. Nestabili socialinė ir ekonominė aplinka bei pirminės prevencijos paslaugų šeimoms, auginančioms vaikus, stoka ar jų finansavimo mažinimas lemia plačiai paplitusią vaikų nepriežiūrą, apleistumą ir smurtą prieš vaikus. Esant tokiai situacijai, akivaizdžiai trūksta paslaugų krizėje atsidūrusioms šeimoms ir vaikams, nepakankama esamų paslaugų kokybė.

2.8. Nuolat atsiranda naujų grėsmių vaikui, naujų priklausomybių rūšių. Į šiuos pokyčius nesugeba laiku ir adekvačiai reaguoti nei teisinė, nei paslaugų sistemos. Dėl to naujos socialinės problemos sparčiai plinta.

2.9. Neretoje šeimoje vaikui negarantuojamas saugus, higienos reikalavimus atitinkantis būstas, o valstybinė būsto paramos programa labiau remia pasiturinčias nei skurdžias šeimas.

2.10. Dirbančių tėvų vaiko teisė į ikimokyklinę priežiūrą bei ugdymą buvo ženkliai apribota uždarius daugelį vaikų darželių bei lopšelių. Teikiant šias paslaugas pabrėžiamas vaiko parengimas mokyklai, bet ne pagalba šeimai, derinant darbą su tėvų pareigomis.

2.11. Sumažinus išteklius vaiko aprūpinimui, pagausėjo vaiko apsaugos problemų. Šeimų, kurios negali pasirūpinti savo vaikais, skaičius nuo 1995 m. iki 2001 m. padidėjo 1,87 karto.⁶ Valstybės globojamų vaikų gerokai pagausėjo. Tai privertė valstybės politinius sprendimus ir išteklius orientuoti į vaiko apsaugą, daugiausia į ekstremalius atvejus.

2.12. Išlaidų vaiko socialinei apsaugai finansavimo struktūra atspindi tai, kad vaikui ir šeimai kuriama nepakankamai prevencijos paslaugų, o pastaraisiais metais šių paslaugų netgi mažėja.

2.13. Gausėja probleminių šeimų ir jos nesugeba pasinaudoti socialinės apsaugos garantijomis vaiko labui. Tai rodo, kad socialinės apsaugos išlaidų struktūroje per didelė dalis tenka piniginiams išmokoms ir per maža socialinėms paslaugoms bei natūrinei paramai, nors tokia galimybė įstatymuose yra numatyta.

2.14. Labai nevienodas atskirų savivaldybių skiriamas socialinių paslaugų vaikui ir šeimai finansavimo dydis. Nemaža dalis savivaldybių nekuria socialinių paslaugų šeimai ir vaikui tinklo, naudojami tik stacionarių valstybės įstaigų paslaugomis.

2.15. Vaiko apsaugos srityje trūksta suplanuotų, teisiškai įtvirtintų socialinių ir reabilitacijos paslaugų infrastruktūros.

2.16. Vaiką nuo smurto saugančios ir ginančios valstybės institucijos dirba neveiksmingai, dažnai apsaugos proceso metu priverčia vaiką patirti pakartotinį smurtą. Vaikas yra apklausinėjamas daugelį kartų, dažnai dalyvaujant skriaudėjams. Šių institucijų veikla nėra koordinuota, joms trūksta finansų, profesinių žinių, materialinių ir žmogiškųjų išteklių.

2.17. Įvairios vaiko globos institucijos priklauso skirtingoms žinyboms, pavaldžios skirtingiems administracijos lygmenims, nėra bendros finansavimo sistemos. Sprendimai dėl vaiko globos dažnai priimami vadovaujantis ne vaiko interesais, o žinybų ar administravimo vienetų finansiniais interesais.

2.18. Vaiko pakeičiamosios globos (apgyvendinimas globos namuose, globėjo šeimoje ar įvaikinimas) reformos nepakeitė vaiko gerovės, nes dėmesys buvo nukreiptas į nediferencijuotą pašalpos padidinimą, bet ne į tarnybų, organizuojančių vaiko globą šeimoje, kūrimą ir socialinių paslaugų teikimą. 2001 m. pabaigoje 40 procentų tėvų globos netekusių vaikų dar gyveno įvairiose globos institucijose.⁷

2.19. Lietuvoje įvaikinama labai mažai vaikų. Įvaikinimą stabdo tėvių paieškos bei socialinių paslaugų būsimiems tėviams ir įvaikinusiai šeimai stoka. Perdėtas slaptumas įvaikinimo įstatymuose pažeidžia vaiko teisę žinoti tiesą apie save, stabdo aktyvų įvaikinimo populiarinimą šalyje.

2.20. Sveikatos apsaugos sistemoje nėra aiškių prioritetų teikiant paslaugas vaikams.

⁵ Socialinis pranešimas 2001, p.110.

⁶ Socialinis pranešimas 2000, p.110.

⁷ Socialinis pranešimas 2001, p.122.

2.21. Nepakankamai padaryta, kad neįgalus vaikas gyventų visavertį ir prideramą gyvenimą, kuris garantuotų jam pagarbą ir pagalbą, ugdytų jo gebėjimus ir leistų aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje.

2.22. Visuomenėje trūksta valstybės, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo siekiant apginti vaiko interesus.

2.23. Vaiko teisė į dalyvavimą yra pažeidžiama per vaiko ir suaugusiojo santykius, pabrėžiant vaiko subordinacinį vaidmenį, tėvų atsakomybę įstatymiškai nusakant tėvų valdžia bei toleruojant fizines bausmes. Ribojamos vaiko galimybės pareikšti savo nuomonę juridinio ir administracinio nagrinėjimo metu.

2.24. Žiniasklaida viešina vaiko ir jo šeimos subtilias gyvenimo detales, pateikia nuotraukas ir tapatybės duomenis, pažeisdama orumo apsaugos ir Vaiko teisių konvencijos reikalavimus šiuo aspektu.

3. VAIKO GEROVĖS ĮGYVENDINIMO SIEKIAI

3.1. Vaiko aprūpinimas

3.1.1. Valstybė sukuria ekonomines ir socialines sąlygas, sudarydama galimybes tėvams ir globėjams, kaip to reikalauja Vaiko teisių konvencija, tinkamai pasirūpinti vaiku.

3.1.2. Šeimos gyvenimo modeliai yra labai įvairūs. Valstybė vienodai rūpinasi vaikų priežiūra šeimose, nediskriminuodama vaikų dėl jų tėvų gyvenimo būdo.

3.1.3. Būti tėvais reiškia didžiulę atsakomybę. Stengiantis patenkinti vaiko poreikius visose jo raidos pakopose, dažnai tėvų prioritetai balansuoja tarp darbo ir šeimos pareigų. Todėl valstybė teikia paramą tėvams viena ar kita forma. Tėvų pagalbos prašymas suprantamas kaip atsakomybės ženklas, bet ne kaip blogas tėvystės pareigų atlikimas.

3.1.4. Už pagalbą atliekant tėvystės ir motinystės pareigas atsakinga valstybė, pasitelkianti ir skatinanti visas kitas visuomenės institucijas: teises, socialines, sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros ir religines bendruomenes ar kitas nevyriausybinės organizacijas.

3.1.5. Valstybės institucijos bei nevyriausybines organizacijas reaguoja į vaiko ir šeimos prašymą, analizuoja situaciją ir kuria socialines paslaugas, labiausiai atitinkančias vaiko ir šeimos poreikius.

3.1.6. Vaikas neturi patirti skurdo, suprantant jį kaip esminių poreikių (visaverčio maisto, saugių nuolatinių namų, drabužių, ugdymo priemonių ir sveikatą palaikančių paslaugų) patenkinimo trūkumą ar socialinę atskirtį, galimybių realizuoti įgimus gebėjimus atėmimą ir bejėgiškumą prisitaikant prie besikeičiančių sąlygų.

3.1.7. Siekdama sumažinti skurdą, kaip labiausiai vaiką pažeidžiantį veiksni, valstybė pripažįsta absoliutų skurdo ribos dydį. Jis indeksuojamas ir juo remiantis garantuojamas kiekvieno vaiko minimalus mėnesinis aprūpinimas.

3.1.8. Valstybė ir savivaldos institucijos užtikrina, kad šeima, auginanti vaiką, neprarastų gyvenamojo būsto dėl skurdo, todėl stiprinamas ir plėtojamas savivaldybių butų fondas.

3.1.9. Paslaugų vaikui ir šeimai plėtros bei jų kokybės gerinimo investicijos yra pirmieji valstybės uždavinys.

3.1.10. Sprendžiant daugialypes problemas, su kuriomis susiduria vaikai ir jų šeimos, plėtojamos įvairių sričių paslaugos. Sudarant sprendimų, susijusių su pagalba šeimai ir vaikui, planus, skatinamas tarpžinybinis bendradarbiavimas, lėšų kooperavimas, pasitelkiamos įvairių sričių specialistų komandos. Užtikrinamas visapusiškas darbuotojų, kurie dirba su vaikais, mokymas ir parama.

3.1.11. Plėtojamos paslaugos vaikams, turintiems raidos problemų. Skatinama, kad šios paslaugos ypač būtų plėtojamos bendruomenėje.

3.1.12. Ypatingas dėmesys skiriamas ikimokyklinių ir vaiko dienos priežiūros institucijų organizavimui. Šios paslaugos plečiamos įgyvendinant visuotinį priešmokyklinį ugdymą ir

priežiūrą, sukuriant visiems ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams prieinamų dienų centrų tinklą.

3.1.13. Neatidėliotinai sprendžiamos kūdikių, augančių rizikos grupės šeimose, maitinimo ir priežiūros problemos. Šiuo tikslu organizuojama tokia socialinės pagalbos sistema, kurioje materialinė parama kūdikiui maistu derinama su socialinio darbo paslaugomis.

3.1.14. Dabartinės negausios vaikui ir šeimai paslaugas teikiančių specialistų pajėgos perorientuojamos, plėtojamoms ir nukreipiamoms ne tiek į biurokratinę kontrolę, kiek į tiesioginį socialinį darbą su problema patiriančia šeima ir vaiku.

3.1.15. Plėtojant socialines paslaugas šeimai ir vaikui, valstybė atsisako tiesioginio įstaigų finansavimo modelio, pasirinkdama paslaugų pirkimo modelį.

3.1.16. Perkant paslaugas, visuose vaiko priežiūros sektoriuose vadovaujama vaiko interesų atstovavimo principu. Tai reiškia, kad paslaugos privalo būti įvairiapusės, orientuotos į vaikų ir paauglių poreikius, nuomones, kultūrą. Įstatymai apibrėžia bendras nuostatas, tačiau specialistai kiekvienam asmeniui individualiai parenka tinkamus sprendimus.

3.1.17. Siekiant išugdyti visavertę asmenybę, galinčią greitai ir sėkmingai prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų ir gebančią jas keisti, vaikas ugdomas ir mokomas gyventi savarankiškai.

3.1.18. Valstybė garantuoja vaiko teisę į abu tėvus, suteikdama vienodas galimybes vyrui ir moteriai derinti darbą su pareigomis šeimai:

3.1.18.1. valstybė plėtoja vaiko dienos priežiūros įstaigas;

3.1.18.2. vyrui ir moteriai suteikiamos lygios galimybės prižiūrėti vaiką ankstyvoje vaikystėje;

3.1.18.3. visuomenėje stiprinamas tėvo vaidmuo ir atsakomybė auginant vaiką.

3.1.19. Suplanuojama ir teikiama finansinė ir socialinė parama vaikui, auginamam vieno iš tėvų, kai buvęs sutuoktinis ar sugyventinis nemoka alimentų.

3.1.20. Ypatingas dėmesys skiriamas neįgalių vaikų aprūpinimui, pagal poreikius pritaikant jiems paslaugas ir aplinką, kad jie turėtų lygias galimybes ir nepatirtų socialinės atskirties.

3.1.21. Skatinama specialistų, akademinės bendruomenės ir nevyriausybinių sektoriaus tarpusavio pagalba ir parama tiriant, įvertinant ir kuriant bei teikiant paslaugas, atitinkančias vaikus auginančių šeimų ir vaikų poreikius.

3.2. Vaiko dalyvavimas

3.2.1. Atsižvelgiant į brandą, vaikui sudaromos sąlygos ir suteikiamos galimybės aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, realizuoti savo visuomeniškumą ir pilietiškumą, ypač priimant sprendimus, turinčius įtakos vaiko gerovės užtikrinimui.

3.2.2. Šeimos teisėje atsisakoma sąvokos „tėvų valdžia“. Ji keičiama sąvokomis „tėvų globa“ ir „tėvų atsakomybė ir pareigos“.

3.2.3. Vaiko ir suaugusiojo santykiai tampa lygiaverčiai. Sprendimai daromi ne dėl vaiko, bet su vaiku.

3.2.4. Socialinės paramos ir Šeimos politikos koncepcijos yra pertvarkomos matant vaiką kaip lygiateisį dalyvį skirstant valstybės išteklius ir paslaugas.

3.2.5. Vaiko dalyvavimas teismų ir administraciniuose procesuose yra garantuojamas:

3.2.5.1. suteikiant vaikui reikalingą informaciją;

3.2.5.2. suteikiant vaikui teisę išsakyti savo nuomonę;

3.2.5.3. konsultuojant vaiką pagal jo psichinę ir emocinę brandą;

3.2.5.4. informuojant apie galimus vaiko pageidavimų ar sprendimų padarinius;

3.2.5.5. planuojant ir įgyvendinant specializuotus šeimos ir vaiko teismus.

3.2.6. Teikiant visų formų paslaugas vaikui ir šeimai, yra reikšminga vaiko nuomonė.

3.2.7. Atliekant mokslines apžvalgas ir mokslinius tyrimus, vaikas įtraukiamas kaip tikslinis ir reprezentatyvus visuomenės atstovas.

3.3. Vaiko apsauga

3.3.1. Valstybė imasi priemonių ir apsaugo vaiką vadovaudamasi šiais kriterijais:

3.3.1.1. jei vaikas patiria fizinę žalą ar išnaudojimą, jei patiria žalą dėl suaugusiųjų, tėvų, globėjų ar specialistų veiklos ar neveikimo arba yra pakankama rizika, kad tokia žala bus padaryta;

3.3.1.2. jei vaikas patiria seksualinę prievartą ar išnaudojimą dėl suaugusiųjų asmenų veiklos ar neveikimo arba yra tokia rizika;

3.3.1.3. jei nesuteikiama medicinos pagalba dėl suaugusiųjų veiklos ar neveikimo;

3.3.1.4. jei vaikas yra patyręs emocinį smurtą, išnaudojimą ar apleistumą, kuris pasireiškia vaiko elgesiu, o suaugusieji neieško paramos gauti tokią pagalbą arba atsisako suteikti vaikui paslaugas;

3.3.1.5. jei vaikui ribojamos galimybės pasiekti įstatymų nustatytą išsilavinimo cenzą.

3.3.2. Vaiko apsaugos poreikius įvertina vaiko gerovės specialistai: socialiniai darbuotojai, psichologai, medikai, teisininkai ir kiti tam pasirenge asmenys.

3.3.3. Teismuose vaiko apsaugos specialistai privalo dalyvauti kaip vaiko gerovės ir teisių apsaugos atstovai. Nukentėjusiam vaikui garantuojama gynyba.

3.3.4. Vaiko patirtą skriaudą įvertina socialiniai darbuotojai, medikai ar psichologai, turintys specialų pasirengimą. Siekiant išvengti vaiko pakartotinio traumavimo, suteikiamos specialios patalpos ir paslaugos.

3.3.5. Smurto prieš vaiką atveju iš šeimos iškeliamas ne vaikas, bet smurtautojas.

3.3.6. Patyrusiam smurtą vaikui sudaromas vaiko apsaugos planas ir suteikiama visavertė pagalba, apimanti socialines, medicinos, reabilitacijos ir juridines paslaugas. Šeimos nariams teikiamos socialinės ir juridinės paslaugos.

3.3.7. Į apsaugos sistemą patekusiam vaikui priskiriamas socialinis darbuotojas, į kurį vaikas galėtų bet kada kreiptis, gauti moralinę ir socialinę pagalbą. Darbuotojas, atsižvelgdamas į vaiko saugumo poreikius, turi planuoti ir įvertinti teikiamas paslaugas.

3.3.8. Smurtautojams, be baudžiamųjų ir kontroliuojamųjų priemonių, kuriamos ir terapinės paslaugos.

3.3.9. Planuojama veikla mažinti smurto pasireiškimą visuomenėje ir šeimoje.

3.3.10. Skurdas negali būti vaiko atskyrimo nuo šeimos priežastis, todėl kenčiančiam nuo skurdo vaikui teikiami visi įmanomi visuomenės ištekliai. Ekonominių krizių metu daugiausia dėmesio skiriama vaiko ir šeimos programoms.

3.3.11. Valstybė garantuoja vaiko teisę augti savo šeimoje planuodama ir teikdama paslaugas šeimai, kuri patiria sunkumų prižiūradama vaiką.

3.3.12. Vaikas iš šeimos gali būti paimtas tik tuo atveju, jeigu išnaudotos visos galimybės padėti tiek šeimai, tiek pačiam vaikui. Kritiniais atvejais sutelkiamos valstybės ir vietinių bendruomenės tarnybų pastangos padėti vaikui ir šeimai įveikti sunkumus.

3.3.13. Vaiko atstovas pagal įstatymą yra tėvai ir išplėstinės šeimos nariai arba valstybė.

3.3.14. Organizuojant pagalbą vaikui, pirmiausia remiamasi vaiko natūraliu paramos tinklu.

3.3.15. Esant būtinybei paimti vaiką iš biologinės šeimos, valstybė per savo įgaliotą instituciją organizuoja pakeičiamąją globą, laikydamosi šių prioritetų:

3.3.15.1. grąžinimas į biologinę šeimą;

3.3.15.2. įvaikinimas;

3.3.15.3. ilgalaikė globa.

3.3.16. Nustačius vaikui bet kurios formos globą, jo atstovas pagal įstatymą yra valstybės įgaliota institucija, kuri kontroliuoja vaiko globos kokybę ir tęstinumą. Per savo įgaliotą instituciją valstybė organizuoja paslaugų sistemą, kai vaikui nustatyta pakeičiamoji globa:

3.3.16.1. vaiką atskyrus nuo tėvų ir sudarant bei periodiškai pertvarkant jo globos planą, atsižvelgiama į vaiko ir jo tėvų nuomonę, jų religiją, rasę, kultūrą ir kalbą;

3.3.16.2. socialinės paslaugos įvaikinimo srityje apima: įvaikinimo populiarinimą Lietuvoje, įtėvių paiešką, pasirengimo būti įtėviais įvertinimą, jų mokymą bei paslaugų teikimą šeimai po įvaikinimo;

3.3.16.3. socialinės paslaugos vaiką globojančioms šeimoms apima: globojančių šeimų paiešką, pasirengimo būti globėjais įvertinimą, mokymą, priežiūros ir pagalbos teikimą periodiškai organizuojant tęstinius mokymus bei globos įvertinimą;

3.3.16.4. socialinės paslaugos globojamo vaiko šeimai apima: vaiko globos planavimą atsižvelgiant į jo poreikius, jo interesų atstovavimą bei pagalbos tėvams teikimą siekiant pašalinti globos steigimo priežastis. Gražinant vaiką tėvams, organizuojamas laikinas šeimos stebėjimas ir pagalba.

3.3.17. Nustatomi terminai peržiūrėti vaiko globos planus sprendžiant, ar vaiką gražinti į šeimą, ar įvaikinti, ar pratęsti globą. Vaikas, kuris gali būti globojamas šeimoje ar įvaikinamas, negali būti nuolatinei globojamas institucijose.

3.3.18. Visų formų globa organizuojama taip, kad vaikas augtų aplinkoje, artimiausioje natūraliai šeimai. Tik tokioje aplinkoje vaikas gali pasirengti savarankiškam gyvenimui visuomenėje ir kurti šeimą.

3.3.19. Organizuojant vaiko globą, laikomasi vaiko globos pastovumo principo, suprantant jį kaip pastovios vaiko saugios gyvenamosios aplinkos, susijusios su vaiko tapatybe, sukūrimą. Todėl netoleruojamas vaiko globos vietos pakeitimas, jei tai nėra susiję su vaiko teisių gynimu ir įgyvendinimu.

3.3.20. Civiliniame kodekse numatytiems vaiko globos tikslams pasiekti suplanuojamos ir įstatymiškai įtvirtinamos socialinės paslaugos.

3.3.21. Vaiko globos išlaidos, vaikui esant globėjo šeimoje, paskirstomos į: pinigus vaikui, globėjui ir socialinėms paslaugoms.

3.3.22. Valstybė pripažįsta vaiko ir suaugusiųjų lygias teises į apsaugą nuo smurto. Visuomenė yra skatinama netaikyti fizinių bausmių vaikui. Tėvai yra mokomi, kaip disciplinuoti vaiką nenaudojant smurto. Įstatymu uždraudžiama naudoti fizines bausmes kaip disciplinos priemonę.

3.3.23. Specialistai, dirbantys su vaiku, mokomi, kaip atpažinti smurtą patyrusį vaiką, ir yra įstatymo įpareigoti pranešti apie smurtą patyrusį vaiką institucijai, atsakingai už vaiko teisių apsaugą. Jeigu specialistai nepraneša apie smurtą, jiems taikoma administracinė ir baudžiamoji atsakomybė.

3.3.24. Vaikas – smurto auka ar pažeidęs įstatymus yra apsaugomas nuo jo tapatybės viešinimo žiniasklaidoje. Žurnalistai jo neklausinėja, nepateikia filmuotos ar fotografuotos medžiagos, kuri leistų vaiką atpažinti.

3.3.25. Vaikas, augantis šeimoje, patiriančioje sunkumų prižiūrint vaiką, yra apsaugomas nuo viešinimo žiniasklaidoje, dažnai tokias šeimas smerkiančioje ir atstumiančioje. Viešai rodoma nepagarba vaiko tėvams psichologiškai žaloja vaiką. Nevartojamos sąvokos, žeminančios vaiko ar šeimos orumą.

3.3.26. Vaikui užtikrinama gera sveikatos priežiūra. Daug dėmesio skiriama vaiko sveikatinimo programoms. Tam kuriamos ir įgyvendinamos nacionalinės strategijos ir programos:

3.3.26.1. užtikrinančios vaiko fizinės, socialinės, emocinės ir pažintinės raidos galias;

3.3.26.2. suteikiančios galimybę gauti kiekvienam vaikui būtinas žinias apie sveikatos išsaugojimą, stiprinimą ir ligų profilaktiką;

3.3.26.3. padedančios užkirsti kelią žalingų įpročių atsiradimui, alkoholio, narkotinių ir toksinių medžiagų vartojimui;

3.3.26.4. suteikiančios galimybę gauti būtinas žinias apie reprodukcinę sveikatą;

3.3.26.5. vaiko psichikos sveikatai gerinti, padedančios vaikui įveikti elgesio ir emocijų sutrikimus.

3.3.27. Siekiant užtikrinti neįgalaus vaiko integraciją į visuomenę, telkiamos bendros visų žinybų pajėgos. Tokiam vaikui ir jį prižiūrintiems asmenims turi būti užtikrinamos visavertės, tinkamos kokybės sveikatos priežiūros (įskaitant psichologinę pagalbą vaikui ir jo šeimos nariams), ugdymo ir socialinės paslaugos.

4. GAIRĖS KONCEPCIJOS ĮGYVENDINIMO STRATEGIJAI

4.1. Pagrindinių vaiko gerovės principų įgyvendinimas turi būti pasiektas:

4.1.1. **tarpžinybinėje veikloje.** Įvairios institucijos ir žinybos koordinuoja savo veiklą kurdamos ir įgyvendindamos bendrą vaiko gerovės politikos strategiją. Sėkmingai spręsti vaiko problemoms organizuojamas nuolatinis tarpžinybinis bendradarbiavimas keičiantis informacija apie galimybes padėti sunkiau besiverčiančioms šeimoms, auginančioms vaikus;

4.1.2. **paslaugų srityje.** Sukuriamas būtinų paslaugų tinklas ir teikiamos paslaugos plėtojant, kuriant, perorganizuojant ir gerinant tiek prevencinių, tiek reabilitacinių paslaugų vaikui ir jo šeimai kokybę;

4.1.3. **valstybinėje statistikoje.** Renkama ir kaupiama lyginamoji statistika apie vaikus, padedanti nustatyti problemas, kurios sprendžiamos politiniais veiksniais, atsižvelgiant į vaiko amžių, lytį, regioninius skirtumus;

4.1.4. **vaiko gerovės tyrimų ir stebėsenos srityje.** Nuolat tiriama vaiko gerovės būklė. Analizuojama teisiųjų, ekonominių, politinių sprendimų įtaka vaiko gyvenimo kokybei ir vaiko teisių įgyvendinimui;

4.1.5. **vaiko gerovės institucijų sistemoje.** Pertvarkomos jų funkcijos ir pavaldumas;

4.1.6. **planuojant žmogiškuosius išteklius.** Analizuojamas vaiko gerovės specialistų poreikis, kompetencijos lygis ir rengimas bei kvalifikacijos kėlimas. Specialistai, dirbantys su vaikais, mokomi vaiko teisių;

4.1.7. **planuojant finansinius išteklius.** Skirstant išteklius valstybės politiniuose sprendimuose ir finansuojant programas, tolygiai atsižvelgiama į tris vaiko gerovės politikos sritis, ypatingą dėmesį skiriant vaiko aprūpinimui. Vaikams skiriama biudžeto dalis palyginama su kitomis visuomenės grupėmis bei sektoriais.

4.2. Būtina sukurti šalyje centrinę vaiko instituciją, kuri spręsdama vaiko ir šeimos problemas ne tik įgyvendintų vaiko gerovės stebėseną, analizuotų, koordinuotų įvairių žinybų šioje srityje veiksmus, teiktų metodinę pagalbą specialistams, bet ir turėtų realius veikimo svertus visoje šalyje.

4.3. Remiantis šia koncepcija turi būti parengtos strateginės priemonės mikro-, mezo- ir makrolygiu.
